

Bakgrunn for utredningsprogram

Selskaper/saker:	Norsk Vind Energi AS / Stemmeheia vindkraftverk		
Fylker/	Vest-Agder fylke/		
Kommuner:	Flekkefjord kommune		
Ansvarlig:	for Arne Olsen, KE	Sign.:	<i>Arne Olsen</i>
Saksbehandler:	Hege Lilleland	Sign.:	<i>Hege Lilleland</i>
Dato:	01 SEPT 2011		
Vår ref.:	NVE 200906328-24 ke/heli	KE	1/2011
Sendes til:	Tiltakshaver. Berørt kommune og andre hørings- og orienteringsinstanser orienteres om utredningsprogrammet.		

Middelthuns gate 29
Postboks 5091 Majorstua
0301 OSLO
Telefon: 22 95 95 95
Telefaks: 22 95 90 00
E-post: nve@nve.no
Internett: www.nve.no
Org. nr.:
NO 970 205 039 MVA

Norsk Vind Energi AS- melding om Stemmeheia vindkraftverk i Flekkefjord kommune, Vest-Agder fylke. Sammenfatning av høringsuttalelser og fastsetting av utredningsprogram.

Innhold

1	Innledning	2
2	Behandlingsprosessen	2
2.1	Høring	2
2.2	Møter	2
3	Innkomne merknader	3
3.1	Lokale myndigheter	3
3.2	Regionale myndigheter	3
3.3	Sentrale myndigheter	3
3.4	Nettselskaper (AEN)	5
3.5	Interesseorganisasjoner	6
3.6	Merknader fra Miljøverndepartementet	6
3.7	Kommentarer til Miljøverndepartementets merknader	7
3.8	Tematiske konfliktvurderinger	8
3.8.1	Generelt om tematiske konfliktvurderinger	8
3.8.2	Tematisk konfliktvurdering av de tre planlagte vindkraftverkene	9
4	Generelt om utredningsprogram for vindkraftverk	10
5	NVEs vurdering	10
5.1	Prosess og metode	10
5.2	Tiltakets virkninger for miljø og samfunn	11
5.2.1	Visuelle forhold	11
5.2.2	Naturmangfold	13

5.2.3	Forurensning (støy, skyggekast og annen forurensning)	14
5.2.4	Nærings- og samfunnsinteresser	14
6	Annet	15
6.1.1	Sumvirkninger	15

1 Innledning

Norsk Vind Energi AS meldte den 16.12.09 Stemmeheia vindkraftanlegg i Flekkefjord kommune, Vest-Agder fylke, i medhold av plan og bygningsloven. Vindkraftverket er planlagt med en installert effekt på inntil 110 MW. I planområdet er det planlagt å bygge 30-55 vindturbiner, hver med en installert effekt på 2-3,5 MW. Antatt årlig produksjon fra vindkraftverket er estimert til 310 GWh. NVE gjennomførte offentlig høring av vindkraftanlegget i Flekkefjord kommune høsten 2010. På grunnlag av vedlegg II i forskrift om konsekvensutredninger, forslag til utredningsprogram, innskottmerknader og NVEs egne vurderinger, fastsetter NVE et utredningsprogram for tiltaket. Utredningsprogrammet følger i eget brev til tiltakshaver. I dette notatet sammenfattes og drøftes de høringsuttalelser som har kommet inn i forbindelse med melding om Stemmeheia vindkraftanlegg.

2 Behandlingsprosessen

NVE har behandlet meldingen etter plan- og bygningslovens forskrift om konsekvensutredning.

2.1 Høring

Prosjektet ble sendt på høring til berørte instanser den 13.09.2010 med frist for uttalelser innen den 15.11.2010. Følgende instanser/organisasjoner fikk meldingene til uttalelse: Flekkefjord kommune, Sokndal kommune, Vest-Agder fylkeskommune, Rogaland fylkeskommune, Fylkesmannen i Vest-Agder, Fylkesmannen i Rogaland, Direktoratet for naturforvaltning, Meteorologisk Institutt, Riksantikvaren, Norges Naturvernforbund, Naturvernforbundet i Vest-Agder, Naturvernforbundet i Rogaland, Natur og Ungdom, Rogaland Natur og Ungdom, Norges Miljøvernforbund, Bellona, ZERO, WWF Norge, Norsk Ornitologisk Forening – Vest-Agder, Norsk Ornitologisk Forening – Rogaland, Forum for Natur og Friluftsliv – Agder, Forum for Natur og Friluftsliv – Rogaland, Flekkefjord og Oplands turistforening, Reiselivsbedriftenes landsforening – Rogaland, NHO Reiseliv, Fortidsminneforeningen, Luftfartstilsynet, Forsvarsbygg, Telenor, servicesenter for nettutbygging, Avinor AS, Norkring AS, Statnett SF, Lyse Elnett AS, Agder Energi Nett AS, Sira-Kvina kraftselskap, Olje- og energidepartementet, Miljøverndepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap – region vest, Norsk institutt for by- og regionsforskning, Enova SF

NVE har forelagt utredningsprogrammet for Miljøverndepartementet iht. forskrift om konsekvensutredning av 26.06.2009 § 8.

2.2 Møter

NVE arrangerte offentlig møte på rådhuset i Flekkefjord kommune 29.09.2010 kl 1800. På møtet orienterte NVE om behandlingsprosessen for meldingen og tiltakshaver orienterte om prosjektet og forslag til utredningsprogram. Totalt møtte 20 personer på det offentlige møtet. NVE avholdt samme

dag også orienteringsmøte for lokale og regionale myndigheter på rådhuset i Flekkefjord. Ingen regionale myndigheter møtte.

3 Innkomne merknader

Det har kommet inn 8 merknader til meldingen med forslag til utredningsprogram for vindkraftverket.

3.1 Lokale myndigheter

Flekkefjord kommune skriver i brev av 29.11.10 at saken ble behandlet i formannskapet den 25.11.10. Følgende vedtak ble fattet:

"Flekkefjord kommune ser ulemper med å realisere Stemmeheia vindkraftverk i tråd med meldinga og ber om at følgende forhold tillegges spesiell vekt i konsekvensutredningen:

- *Visuell dominans for omkringliggende tuområder*
- *Støy og skyggevirkning*
- *Biologisk mangfold "*

3.2 Regionale myndigheter

Fylkesmannen i Vest-Agder og Vest-Agder Fylkeskommune er høringsparter, men har valgt å ikke uttale seg om meldingen.

3.3 Sentrale myndigheter

Riksantikvaren skriver i høringsuttalelse av 15.11.2010 at meldingen er svak når det gjelder omtale av kulturminner. I følge kulturminnedatabasen Askeladden er det automatisk fredede kulturminnene i planområdet, og disse er ikke nevnt i meldingen. Riksantikvaren viser til flere registrerte kulturminner i området. De påpeker videre at potensialet for funn av steinalderbosetting er svært høyt, fordi det i eldre steinalder levde villrein i området, og alle småvannene tilsier rikt ressursgrunnlag for fisk. Riksantikvaren mener det må påregnes omfattende arkeologisk prøvestikking i området.

Riksantikvaren fremhever at det må gjøres gode utredninger av planområdet med tilstrekkelige befaringer. Databasene Askeladden og SEFRAK, andre oversikter og lokalkunnskap må benyttes. Riksantikvaren gjør oppmerksom på at viktige kulturminner fra 1900-tallet, inklusive krigsminner, sjelden finnes i oversikter. I forbindelse med dette må det benyttes lokal og regional kunnskap. Riksantikvaren skriver videre at tiltakshaver må ha en gjennomgang av kjente og registrerte kulturminne/kulturmiljø i influensområdet til vindkraftverket.

Riksantikvaren mener det bør legges opp til en landskapsdel av utredningen der ulike fagfelt er integrert, både naturfaglige og kulturminnefaglige. Videre bør landskapsutredningen inneholde en verdivurdering av de aktuelle landskapsrommene. Verdivurderingene skal være etterprøvbare.

Riksantikvaren mener visualiseringspunkter best kan velges ut i samarbeid med regionale og lokale myndigheter og interesser som kjenner områdene godt. Konkrete visualiseringspunkter bør velges ut i samråd med kulturminneforvaltningen i fylkeskommunen.

Riksantikvaren har følgende innspill i forhold til utredningsprogram for kulturminner og kulturmiljø:

"Områdebeskrivelse og verdivurdering:

- *Det skal avgrenses et influensområde med den visuelle fjernvirkning som utgangspunkt (i samarbeid med landskapstema)*
- *Det skal gis en kortfattet beskrivelse av influensområdets kulturhistorie*
- *Ev. kulturmiljøer omtales og avgrenses*
- *Det skal gjøres verdivurderinger av influensområdet og ev. avgrensede kulturmiljøer*
- *Det skal gjøres verdivurderinger av planområdet, inkludert alle arealer knyttet til infrastruktur som veier og kaianlegg, og ev. avgrensede kulturmiljøer og kulturminner*

Vurdering av konsekvenser:

- *Tiltakets direkte og indirekte konsekvenser for kulturminner og kulturmiljø i forhold til grad av berøring, skjemming, reduksjon av kilde- og opplevelsesverdi vurderes, også visuell påvirkning.*
- *Vurdering av behovet for, og eventuelt forslag til, nærmere undersøkelser av kulturminner og kulturmiljø før gjennomføring av tiltaket*
- *Vurdering av behovet for, og eventuelt forslag til, undersøkelser med sikte på å overvåke og klargjøre de faktiske virkningene av tiltaket på kulturminner og kulturmiljø*
- *Avbøtende tiltak og plantilpassinger i forhold til kulturminner og kulturmiljø må vurderes."*

"Riksantikvaren ber om at det i utredningsprogrammet opplyses om at undersøkelsesplikten etter kulturminnelovens § 9 skal oppfylles før konsesjonsvedtak. Søknad om utsettelse av oppfyllelse av undersøkelsesplikten i kulturminneloven § 9 avgjøres av Riksantikvaren. Det bør videre gå fram hvilken type undersøkelser av automatisk freda kulturminner som skal gjøres som del av konsekvensutredningen."

Direktorat for naturforvaltning (DN) skriver i sin høringsuttalelse av 22.12.10 at landskapsutredningen bør omfatte en vurdering av landskapet og da *"ikke som en funksjon av synlighet fra utvalgte lokaliteter."* Landskapet bør vurderes opp mot den/de landskapsregion(er) det er en del av i forhold til representativitet, sjeldenhet med mer. DN mener det er viktig at også vindkraftanleggets influensområde omfattes av landskapsanalysen og at analysen bør bygge på en metodikk som gjør den etterprøvable.

DN mener naturtyper bør kartlegges i den utstrekning de kan bli direkte eller indirekte berørt av tiltaket. Når det gjelder fugl, annen fauna og flora er det viktig at kunnskapsgrunnlaget tilfredsstiller kravene i naturmangfoldloven. DN understreker at det må gjøres en vurdering av kvaliteten på det eksisterende kunnskapsgrunnlaget. Behovet for feltundersøkelser - herunder varighet og tidspunkt på året - bør vurderes. DN mener at kartleggingen bør omfatte fugl som bare bruker området eksempelvis til næringssøk, som rasteplass på trekk, eller som trekk-korridor. Fra tidligere prosjekter i samme region er det blant annet kjent et rovfugletrekk i regionen.

DN ber om at det for rødlistede arter og ansvarsarter vurderes om andre eksisterende eller planlagte tiltak sammen med det planlagte vindkraftverket vil føre til konsekvenser for regionale/nasjonale bestander (jf. nml § 10 om samlet belastning).

DN anbefaler at DNs håndbok 25-2004 *Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder* benyttes for verdifastsettelse av friluftslivsområder. Friluftslivsutredningen bør også omfatte alternative områder brukerne (av berørte områder) har for tilsvarende friluftslivsaktiviteter.

DN poengterer at bruk av INON og eventuelle endringer, skal refereres og kartfestes. Videre bør det stilles krav i utredningsprogrammet om at konfliktnivået ut fra omfanget av gjenværende inngrepsfrie områder i regionen, skal vurderes.

DN mener utredningsprogrammet bør stille krav om et program for før- og etterundersøkelser.

Luftfartstilsynet opplyser i sin høringsuttalelse av 22.09.10, at tiltakets konsekvenser for *sivil luftfart* skal utredes, herunder eventuelle konsekvenser for radar-, navigasjons- og kommunikasjonsanlegg for luftfarten samt nærliggende flyplasser. Utredningen bør gjøres i samarbeid med Avinor AS.

Luftfartstilsynet påpeker at vindturbiner med en tårnhøyde på mellom 70 til 100 meter og en rotordiameter på 70 til 100 meter, vil utgjøre luftfartshinder og skal meldes inn til nasjonalt register for luftfartshinder (Statens kartverk), jf. BSL E 2-1, §§ 3 og 4 (1), og skal merkes jfr. Bestemmelser for luftfarten BSL E 2-2. De vil i den sammenheng informere om at det i løpet av 2010 vil bli utstedt nye forskrift for merking av luftfartshinder (BSL E 2-2). Disse bestemmelsene finnes på tilsynets nettsider; <http://www.luftfartstilsynet.no/regelverk/bsl/e/>

Avinor skriver i høringsuttalelse av 05.10.10 at utbygger skal henvende seg til Avinor fysikringsdivisjonen for å få utredet anleggets konsekvenser på radio-, kommunikasjon- og navigasjonsanlegg, samt eventuelle innvirkninger på innflygingsprosedyrer.

Informasjon som det er viktig å få med er:

- *Planområdets høyde over havet*
- *Planområdets posisjon (vist på kart)*
- *Vindmøllenes posisjon(er) (vist på kart)*
- *Posisjon på den vindmøllen som er høyest over havet (oppgitt i koordinatsystemet WGS 84)*
- *Bakkenivå (høyde over havet) på den vindmøllen som rager høyest over havet*
- *Tårnskaftets høyde over bakken på den vindmøllen som rager høyest over havet*
- *Max propellerhøyde over bakken på den vindmøllen som rager høyest over havet.*

3.4 Nettselskaper (AEN)

Agder Energi Nett AS skriver følgende i høringsuttalelse av 12.11.10:

"Dagens regionalnettslinje i området er på 66 kV og går mellom Åna-Sira kraftstasjon, eid av Sira-Kvina Kraftselskap, til Søyland transformatorstasjon i Flekkefjord. Linjen ble ombygd til FeAl 95 i 2007 - kapasitet 58 MW. Fra Søyland fortsetter 66 kV linja til Øye transformatorstasjon i Kvinesdal via Austadvika transformatorstasjon og Sira. Nevnte 66 kV linje drives/forsynes fra Øye med muligheter for innkobling i Åna-Sira i reservesituasjoner.

Linjen fra Åna-Sira til Austadvika har kapasitet for kraften fra Skorveheia (tilkobling vest for Søyland), men ikke Stemmeheia. Derimot er det ikke kapasitet for noen av vindkraftverkene på linjen fra Sira til Øye og transformatoren mellom 66 og 110 kV i Øye. Bygges Lista vindpark (konsesjonsgitt 102 MW) er det heller ikke ledig transformatorkapasitet mellom sentralnettet (300 kV) og regionalnettet (110 kV) i Øye.

AEN er enig i meldingen om at kraften fra Stemmeheia må overføres på en ny 132 kV produksjonslinje til Åna-Sira, det er også nærmeste punkt til sentralnettet. Samtidig ønsker AEN at Stemmeheia ses i sammenheng med det omsøkte Skorveheia vindkraftverk."

3.5 Interesseorganisasjoner

Forum for natur og friluftsliv (FNF) i Agder skriver i sin høringsuttalelse av 2.12.10 at det må utarbeides en overordnet plan for vindkraft i hele fylket før det gis flere konsesjoner til enkeltanlegg. Det er i den sammenheng viktig å se på det totale utbyggingspresset i området, blant annet vannkraftutbygging, kraftlinjer osv. FNF Agder påpeker at et inngrepsfritt naturområde ved Stemmeheia vil forsvinne hvis vindkraftverket bygges ut og at dette strider mot politiske målsetninger om å bevare gjenværende inngrepsfri natur.

FNF Agder mener planområdet vil gå tapt som friluftsområde, og at det er lite sannsynlig at området vil bli besøkt av grupper som ønsker å utøve friluftsliv slik meldingen beskriver, fordi atkomstveien letter tilgjengeligheten til området og fordi vindkraftverket kan bli en attraksjon i seg selv.

3.6 Merknader fra Miljøverndepartementet

Miljøverndepartementet (MD) har i brev av 24.06.11 følgende merknader til forelagte utredningsprogram i fylkene Vest-Agder, Rogaland, Sogn og Fjordane, Nordland og Finnmark;

Bakgrunn for utredningsprogram

MD påpeker at det tydelig må gå frem av utredningsprogrammenes innledning at programmet skal tolkes i lys av notatet "*Bakgrunn for utredningsprogram*".

Kulturminner

MD viser videre til pågående avklaringsprosess mellom Olje- og energidepartementet og MD om håndtering av lovpålagte undersøkelser i medhold av kulturminneloven § 9 i vindkraftsaker. MD ber NVE gjøre det klart overfor tiltakshaver at det kan komme presiseringer knyttet til håndtering av automatisk fredete kulturminner når denne avklaringen foreligger.

Landskap

MD ber om at visualiseringspunktene også vurderes og velges i samråd med fylkesmannen og kulturminneforvaltningen i fylkeskommunen.

MD ber om at det går frem av utredningsprogrammene at samlede virkninger for landskapet skal illustreres ved hjelp av fotovisualiseringer der det er planlagte og/eller etablerte vindkraftverk innenfor en radius på cirka 30 kilometer.

Naturmangfold

"Miljøverndepartementet ber om at utredningsprogrammene sikrer at det utarbeides konsekvensutredninger som gir et tilfredsstillende grunnlag for å vurdere bestemmelsene i naturmangfoldloven §§ 8 til 12, jamfør naturmangfoldloven § 7. Dette innebærer blant annet at utredningsprogrammene må legge opp til å utrede hvilke virkninger tiltakene kan få for alle prioriterte, truede og nær truede arter og utvalgte, truede og nær truede naturtyper. Påvirkningen på disse arter og naturtyper skal vurderes ut fra den samlede belastningen de er eller vil bli utsatt for, det vil si påvirkninger også fra andre eksisterende og fremtidige tiltak. Dette gjelder for lokale bestander og forekomster i tillegg til artene og naturtypene på landsbasis. Der hvor eksisterende kunnskap er mangelfull må det gjennomføres feltundersøkelser."

MD ber om at det henvises til Norsk Rødliste for naturtyper (2011) i relevante punkter i utredningsprogrammet.

"Når det gjelder tiltak som kan ha virkning på verneområder, også der tiltaket ligger

utenfor verneområdets grenser, vises det til naturmangfoldloven § 49 om at hensynet til verneverdiene skal tillegges vekt ved avgjørelsen av om tillatelse bør gis og ved fastsetting av vilkår. Miljøverndepartementet ber om at de aktuelle utredningsprogrammene legger opp til å fremskaffe informasjon som gjør det mulig for konsesjonsmyndigheten å vurdere dette."

MD anbefaler NVE å omformulere kulepunkt som omhandler før- og etterundersøkelser for naturmangfold under kapittel 2 *Prosess og metode*.

MD viser til tematiske konfliktvurderinger for prosjektene, og ber NVE vurdere om det er hensiktsmessig å prioritere videre konsesjonsbehandling i sakene med høyt konfliktnivå. Eksempelvis Nordkyn vindkraftverk og Falesrassa vindkraftverk.

MD viser til pågående avklaringsprosess mellom Olje- og energidepartementet og MD om utarbeidelse av en mal som ivaretar bestemmelsene i naturmangfoldloven og vannforskriften på en tilfredsstillende måte i utredningsprogram for konsesjonssaker. MD ber NVE gjøre det klart overfor tiltakshaver at det kan komme presiseringer knyttet til ovennevnte når denne avklaringen foreligger.

Regionale planer

MD ber NVE avvente konsesjonsbehandling i områder hvor det er igangsatt utarbeidelse av regionale planer for vindkraft.

3.7 Kommentarer til Miljøverndepartementets merknader

Bakgrunn for utredningsprogram

Miljøverndepartementet(MD) påpeker at det tydelig må gå frem av utredningsprogrammenes innledning at programmet skal tolkes i lys av notatet "*Bakgrunn for utredningsprogram*". NVE vil presisere at det i innledningen til utredningsprogram alltid vises til høringsuttalelser og NVEs vurderinger i "*Bakgrunn for utredningsprogram*". I tillegg må vi bemerke at programpostene er tydelige og konkrete og gir i liten grad rom for tolkning. Vår erfaring er at tiltakshaverne alltid vurderer "*Bakgrunn for utredningsprogram*" som viktig å studere før bestilling av relevant utredningskompetanse for å gjennomføre de pålagte utredningene. MDs forslag er en unødvendig tydeliggjøring som etter vår mening ikke bør inngå i våre prosessuelle vedtak.

Kulturminner

MD viser videre til pågående avklaringsprosess mellom Olje- og energidepartementet og MD om håndtering av lovpålagte undersøkelser i medhold av kulturminneloven § 9 i vindkraftsaker. MD ber NVE gjøre det klart overfor tiltakshaver at det kan komme presiseringer knyttet til håndtering av automatisk fredete kulturminner når denne avklaringen foreligger.

NVE gjør oppmerksom på at vindkraftsøknader vil behandles i henhold til gjeldende praksis inntil eventuelle resultater fra avklaringsprosessen mellom OED og MD foreligger.

Landskap

MD ber om at visualiseringspunktene også vurderes og velges i samråd med fylkesmannen og kulturminneforvaltningen i fylkeskommunen. I tilknytning til programpunktet om visuelle virkninger ber NVE tiltakshaver om å vurdere forslag til fotostandpunkt i høringsuttalelser i samråd med fagutreder og berørt kommune. Som nevnt over beskriver NVE i fremgangsmåten for utredningstema landskap at tiltakshaver bør vurdere forslag til fotostandpunkt i høringsuttalelsene i samråd med fagutreder og berørt kommune. Videre mener vi at det i tredje kulepunkt under utredningstema landskap og henvisning til NVEs veileder 05/2007 samlet gir en god og konkret veiledning til hvilke visualiseringspunkter som bør velges. En ytterligere byråkratisering av valg av visualiseringspunkter

synes fundert på et grunnlag som er uavhengig av hva som faktisk står i programmet. NVE kan ikke ta MDs forslag til følge.

NVE kan slutte seg til MDs forslag om at samlede virkninger bør illustreres ved hjelp av fotorealistiske visualiseringer der det er planlagte og /eller etablerte vindkraftverk innenfor en radius på ca 30 kilometer. Dette forutsetter at visualiseringene får en kvalitet som kan tilføre saksbehandlingen beslutningsrelevant informasjon om samlede virkninger for landskapet. NVE mener at krav om visualisering av flere vindkraftverk ikke bør inngå som et standardkrav i utredningsprogram i områder med flere prosjekter nær hverandre. NVE legger til grunn at visualiseringer som skal gi informasjon om samlede virkninger for landskapet må knyttes til de prosjektene som meddeles konsesjon. Prosjekter som er fremmet og som NVE anbefaler blir trukket, eller prosjekter som ikke meddeles konsesjon bør ikke inngå i denne type visualiseringer. NVE mener derfor at fotorealistiske visualiseringer av flere prosjekter normalt bør kreves som tilleggsutredninger der dette vurderes som relevant.

Naturmangfold

NVE kan i hovedsak slutte seg til MDs endringsforslag, og vil foreta nødvendige endringer i utredningsprogrammene.

MD viser til tematiske konfliktvurderinger for prosjektene, og ber NVE vurdere om det er hensiktsmessig å prioritere videre konsesjonsbehandling i sakene med høyt konfliktnivå. Eksempelvis Nordkyn vindkraftverk og Falesrassa vindkraftverk. NVE vil avvente fylkesdelplan for vindkraft i Finnmark. Når planen foreligger vil NVE foreta en prioritering av hvilke prosjekter som skal tas til behandling og hvilke prosjekter som skal anmodes trukket.

MD viser til pågående avklaringsprosess mellom Olje- og energidepartementet og MD om utarbeidelse av en mal som ivaretar bestemmelsene i naturmangfoldloven og vannforskriften på en tilfredsstillende måte i utredningsprogram for konsesjonssaker. MD ber NVE gjøre det klart overfor tiltakshaver at det kan komme presiseringer knyttet til ovennevnte når denne avklaringen foreligger. NVE gjør oppmerksom på at vindkraftsøknader vil behandles i henhold til gjeldende praksis inntil eventuelle resultater fra avklaringsprosessen mellom OED og MD foreligger.

Regionale planer

MD ber NVE avvente konsesjonsbehandling i områder hvor det er igangsatt utarbeidelse av regionale planer for vindkraft.

Fylkesdelplaner for vindkraft der dette foreligger, skal inngå som beslutningsgrunnlag i NVEs konsesjonsbehandling. Dersom NVE skal sluttbehandle prosjekter før en eventuell fylkesdelplan er vedtatt, vil dette være i forståelse med den aktuelle fylkeskommunen.

3.8 Tematiske konfliktvurderinger

3.8.1 Generelt om tematiske konfliktvurderinger

Tematiske konfliktvurderinger ble behandlet i Stortingsmelding nr. 11 (2004-2005) Sametingets virksomhet i 2003. Gjennom konfliktvurderingene skal det systematiseres og kategoriseres informasjon om mulige konflikter mellom planlagte vindkraftverk og de ulike sektorinteressene, og derigjennom legge til rette for avklaring av disse gjennom konsesjonsbehandlingen. Målsetningen skal være å bidra til å finne vindkraftprosjekter som i størst mulig grad kan forenes med de ulike sektorinteressene.

Følgende temaer inngår i konfliktvurderingene:

Miljø og kulturminner - konfliktvurderingen foretas av Direktoratet for Naturforvaltning og Riksantikvaren

Reindrift - konfliktvurderingen foretas av Reindriftsforvaltningen

Forsvaret - konfliktvurderingen foretas av Forsvarsbygg

NVE har fått ansvaret for å koordinere og sikre gjennomføringen av tematiske konfliktvurderinger av meldte og konsesjonssøkte vindkraftverk. En rekke andre temaer som ikke inngår i konfliktvurderingene, som for eksempel infrastruktur, vindressurser og økonomi, vil også inngå som sentrale temaer i konsesjonsbehandlingen.

Prosjektene kategoriseres etter følgende generelle karakterskala:

Kategori A: Ingen konflikt

Kategori B: Mindre konflikt

Kategori C: Middels konflikt, men mulig å redusere konflikt ved avbøtende tiltak som for eksempel mindre justeringer av parken som flytting/fjerning av et mindre antall vindturbiner. Eventuelt et område med stor verdi men stor usikkerhet om konfliktgrad, men hvor sektormyndighet tror konfliktgraden vil være stor ("føre var").

Kategori D: Stor konflikt, men mulig å redusere konflikt ved avbøtende tiltak som for eksempel omfattende justeringer av parken som flytting/fjerning av et større antall vindturbiner.

Kategori E: Svært stor konflikt. Avbøtende tiltak vil ikke kunne redusere konflikt.

3.8.2 Tematisk konfliktvurdering av de tre planlagte vindkraftverkene

Forsvarsbygg skriver i høringsuttalelse av 19.10. 2010 at prosjektet gis **kategori A** i den omforente skala for konfliktnivå med tilhørende konsekvens. Dette innebærer at en realisering av prosjektet ikke influerer på Forsvarets anlegg for elektronisk infrastruktur i sjenerende grad.

Prosjekt	Kommune(r)	Kategori
Stemmeheia vindkraftverk	Flekkefjord	A

Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren har ikke sendt inn tematisk konfliktvurdering.

Prosjekt	Sum	Naturmiljø	Kulturmiljø	Landskap
Stemmeheia vindkraftverk				

4 Generelt om utredningsprogram for vindkraftverk

En konsekvensutredning skal i nødvendig utstrekning omfatte de punkter som er listet opp i vedlegg III i forskrift om konsekvensutredninger av 1.7.2009. På bakgrunn av forskriften, innholdet i meldingen, innkomne høringsuttalelser og egne vurderinger skal NVE meddele et eget utredningsprogram for tiltaket. I utredningsprogrammet skal NVE spesifisere og avgrense utredningskravene for direkte og indirekte virkninger for miljø, naturressurser og samfunn til de forhold som etter NVEs vurdering er vesentlige og beslutningsrelevante.

NVE har utformet utredningsprogram for Stemmeheia vindkraftverk. Intern infrastruktur, dvs. kabler fra hver enkelt vindturbin til en felles transformator for vindkraftverket, nødvendige elektriske anlegg for nettilknytning, interne veier og atkomstvei, omfattes også av utredningsprogrammet.

Utredningsprogrammene er gitt til tiltakshaver i eget brev.

5 NVEs vurdering

Ved fastsettelse av utredningsprogrammet, har NVE tatt utgangspunkt i vedlegg III i forskrift om konsekvensutredninger, høringsinnspill, egne vurderinger og erfaring fra tidligere fastsatte utredningsprogrammer. I tillegg er forslag til utredningsprogram som tiltakshaver la frem i meldingen, lagt til grunn for vurderingen. Utredningsprogrammet er tematisk oppdelt, og omtaler både problemstillinger som skal belyses og fremgangsmåte.

Etter NVEs vurdering vil en konsekvensutredning som gjennomføres etter det fastsatte utredningsprogrammet gi et godt grunnlag for å kunne vurdere om det meldte vindkraftverket bør etableres eller ikke.

Nedenfor følger NVEs kommentarer til innkomne høringsuttalelser. I de tilfeller der NVE mener at krav og innspill fra høringsinstansene er dekket av kravene i utredningsprogrammet, er innspillene ikke gjengitt eller kommentert. Høringsuttalelser er kommentert der NVE mener det er behov for avklaringer og/eller presiseringer. Herunder kommenteres eventuelle krav fra høringsinstanser som ikke er tatt med i utredningsprogrammet.

5.1 Prosess og metode

Riksantikvaren fremhever at det må gjøres gode utredninger av planområdet med tilstrekkelige befaringer.

NVE mener gjennomføring av befaring kan være en rasjonell måte for tidlig i planleggingen å anslå potensialet for forekomst av ukjente kulturminner og eventuelle virkninger. Der potensialet for funn er stort, og der det er stor sannsynlighet for at endelig anlegg og veg trase vil komme, vil befaringer være viktig i arbeidet med konsekvensutredningen. For å synliggjøre dette i utredningsprogrammet har NVE presisert kravet om befaringer under tema "Kulturminner og kulturmiljø".

Direktorat for naturforvaltning understreker at kunnskapsgrunnlaget når det gjelder fugl, annen fauna og flora må tilfredsstille kravene i naturmangfoldloven. Kvaliteten på det eksisterende kunnskapsgrunnlaget må vurderes, og behovet for feltundersøkelser -herunder varighet og tidspunkt på året – bør vurderes.

NVE mener dette er tilstrekkelig ivarettatt i utredningsprogrammet og viser til utredningskrav under tema "Prosess og metode", kulepunkt 6; *"Det skal kort redegjøres for datagrunnlag og metoder som er benyttet for å vurdere virkningene av vindkraftverket. Dersom kunnskapsgrunnlaget om naturmangfold er mangelfullt, skal det gjennomføres feltbefaring. Det skal vurderes om det er*

hensiktsmessig at befaringsundersøkelser gjennomføres som en del av konsekvensutredningen, eller som en del av detaljplan/ miljø- og transportplan i forbindelse med detaljprosjektering av anlegget."

DN ber om at det for rødlistede arter og ansvarsarter vurderes om andre eksisterende eller planlagte tiltak sammen med det planlagte vindkraftverket vil medføre virkninger for regionale/nasjonale bestander (jf. nml § 10 om samlet belastning).

Dersom konsekvensutredningen viser at dette er en aktuell problemstilling, vil NVE vurdere å kreve tilleggsutredninger for å belyse samlet belastning for regionale/nasjonale bestander av rødlistearter og ansvarsarter.

DN mener utredningsprogrammet bør stille krav om et program for før- og etterundersøkelser.

NVE viser til utredningskrav under tema "Prosess og metode", kulepunkt 7. *"Forskningsresultater og erfaringer fra etablerte vindkraftverk i inn- og utland bør innhentes for å belyse virkninger og vurdere behovet for før- og etterundersøkelser for naturmangfold."* Ved en eventuell konsesjon vil NVE vurdere å stille vilkår om før- og etterundersøkelser for naturmangfold.

5.2 Tiltakets virkninger for miljø og samfunn

5.2.1 Visuelle forhold

Landskap

Direktorat for naturforvaltning mener landskapsutredningen må inneholde en verdivurdering av landskapet. Landskapet bør vurderes opp mot den/de landskapsregion(er) det er en del av i forhold til representativitet, sjeldenhet med mer. DN mener videre at vindkraftanleggets influensområde også må omfattes av landskapsanalysen, og at analysen bør bygge på en metodikk som gjør den etterprøvbare. Riksantikvaren mener det bør legges opp til en landskapsdel av utredningen der ulike fagfelt er integrert, både naturfaglige og kulturminnefaglige. Videre bør landskapsutredningen inneholde en verdivurdering av de aktuelle landskapsrommene. Verdivurderingene skal være etterprøvbare. NVE har i samarbeid med Riksantikvaren og Direktorat for naturforvaltning arbeidet med å utvikle en landskapsanalysemetodikk hvor naturfaglige og kulturminnefaglige aspekter er integrert i landskapsvurderingene, og hvor verdivurderingene i større grad skal være etterprøvbare. Metodikken skal testes ut i noen vindkraftprosjekter i løpet av 2011 og siden evalueres. Så lenge dette arbeidet ikke er slutført vil vi i denne sammenheng vise til kulepunktene 1 - 4 under tema "Landskap" i utredningsprogrammet. NVE mener tiltakets virkninger for landskapsverdier vil bli utredet i tilstrekkelig grad.

Riksantikvaren påpeker at det må avgrenses et influensområde med den visuelle fjernvirkning som utgangspunkt.

NVE mener dette er tilstrekkelig ivarettatt i utredningsprogrammet og viser til kulepunkt 3 under tema "Landskap" hvor det stilles krav om utarbeidelse av ett teoretisk synlighetskart som viser vindkraftverkets synlighet inntil 20 kilometer fra vindkraftverkets ytre avgrensning.

Riksantikvaren mener visualiseringspunkter best kan velges ut i samarbeid med regionale og lokale myndigheter og interesser som kjenner områdene godt. Konkrete visualiseringspunkter bør velges ut i samråd med kulturminneforvaltningen i fylkeskommunen.

NVEs programpunkt om visualisering er viktig, og det er ivarettatt gjennom retningslinjer i veilederne 5/2007 *"Visualisering av planlagte vindkraftverk"*. NVE legger til grunn at fotostandpunkt velges ut etter anbefaling fra fagutreder for visualiseringer/landskap, i samråd med den berørte kommunen og basert på innkomne høringsuttalelser.

Kulturminner og kulturmiljø

Riksantikvaren påpeker at databasene Askeladden og SEFRAK, andre oversikter og lokalkunnskap må benyttes. Riksantikvaren gjør videre oppmerksom på at viktige kulturminner fra 1900-tallet, inklusive krigsminner, sjelden finnes i oversikter, og i forhold til dette må det benyttes lokal og regional kunnskap.

NVE forutsetter at fagutredere setter seg inn relevant dokumentasjon og kontakter lokale og regionale kulturmyndigheter. Viser forøvrig til fremgangsmåte under tema "Kulturminner og kulturmiljø".

"Relevant dokumentasjon skal gjennomgås, og kulturminnemyndighetene skal kontaktes. Den regionale kulturminnemyndighet er fylkeskommunen, og for områder med samiske interesser er det Sametinget. For å få nødvendig kunnskap om automatisk fredete kulturminner skal det foretas befaringsperson med kulturminnefaglig kompetanse. Undersøkelser som innebærer inngrep i naturen kan kun foretas av fylkeskommunen, Sametinget, NIKU, de arkeologiske museene og sjøfartsmuseene innenfor deres gitte ansvarsområder. Riksantikvarens "Rettleiar: Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiingar" (2003) og NVEs veileder 3/2008 "Visuell innvirkning på kulturminner og kulturmiljø" bør benyttes i arbeidet med utredningen. Veileder er tilgjengelig på NVEs nettsted (www.nve.no). Ved utarbeidelse av verdikart henvises det til Vegvesenets "Håndbok 140". Databasene "Askeladden" (<http://askeladden.ra.no/sok>) - en oversikt over fredete kulturminner og kulturmiljøer, og SEFRAK-registeret - et landsdekkende register over eldre bygninger og andre kulturminner, kan benyttes i utredningsarbeidet."

Riksantikvaren ber om at det lages en beskrivelse av det kulturhistoriske innholdet i influensområdet. Eventuelle kulturmiljøer omtales og avgrenses og det skal gjøres verdivurderinger av influensområdet og ev. avgrensede kulturmiljøer.

Etter NVEs vurdering skal utredningen i hovedsak begrenses til planområdet og nærliggende områder.

Riksantikvaren ber om at det gjøres verdivurderinger av planområdet, inkludert alle arealer knyttet til infrastruktur som veier og kaianlegg.

Dette er ivarettatt i utredningsprogrammet og NVE viser i denne sammenheng til utredningskrav under tema "Kulturminner og kulturmiljø", kulepunkt en, hvor det står at kulturminnenes og kulturmiljøenes verdi skal vurderes, og utredningskrav under "Prosess og metode", kulepunkt to, hvor det står at virkningene av nettilknytningen, adkomst- og internveier, oppstillingsplasser, bygninger, mellomlagring og kaier skal utredes for de utredningstema som er fastsatt i programmet.

Riksantikvaren ber om at tiltakets direkte og indirekte konsekvenser, herunder visuell påvirkning, for kulturminner og kulturmiljø i forhold til grad av berøring, skjemming, reduksjon av kilde- og opplevelsverdi vurderes.

NVE vil i denne sammenheng vise til utredningskravene under teamet "Kulturminner og kulturmiljø" *"Kjente automatisk fredete kulturminner/kulturmiljø, vedtaksfredete kulturminner og nyere tids kulturminner og kulturmiljøer innenfor planområdet og nærliggende områder skal beskrives og vises på kart. Kulturminnenes og kulturmiljøenes verdi skal vurderes og det skal utarbeides et verdikart. Potensialet for funn av automatisk fredete kulturminner skal vurderes og delområder med størst potensial for funn skal vises på kart."*

"Direkte og visuelle virkninger av tiltaket for kulturminner og kulturmiljø skal beskrives og vurderes."

"Det skal redegjøres kort for hvordan virkninger for kulturminner kan unngås ved planjusteringer."

NVE mener at hensynet til kulturminner/kulturmiljø vil bli tilstrekkelig ivarettatt gjennom kravene satt i utredningsprogrammet.

Riksantikvaren ber om en vurdering av behovet for, og eventuelt forslag til, nærmere undersøkelser av kulturminner og kulturmiljø før gjennomføring av tiltaket. Videre ber Riksantikvaren om en vurdering av behovet for, og eventuelt forslag til, undersøkelser med sikte på å overvåke og klargjøre de faktiske virkningene av tiltaket på kulturminner og kulturmiljø. Dersom konsekvensutredningen viser at dette er relevant, vil NVE vurdere tilleggsutredninger med nærmere undersøkelse av kulturminner og kulturmiljø i området og eventuelt flere visualiseringer av berørte kulturminner og kulturmiljøer.

NVE viser til utredningskrav under tema "Kulturminner og kulturmiljø"

Riksantikvaren mener avbøtende tiltak og plantilpassinger i forhold til kulturminner og kulturmiljø må vurderes.

Dette er ivarettatt i utredningsprogrammet og NVE viser i denne sammenheng til utredningskravene under tema "Kulturminner og kulturmiljø", kulepunkt 3, hvor det skal redegjøres for hvordan virkninger for kulturminner kan unngås ved plantilpasninger.

Riksantikvaren ber om at det i utredningsprogrammet opplyses om at undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9 skal oppfylles før konsesjonsvedtak.

Etter NVEs vurdering er det hensiktsmessig at § 9-undersøkelsene gjennomføres i tilknytning til detaljplan, noe som innebærer at dette normalt gjennomføres etter et eventuelt konsesjonsvedtak. NVE vil derfor ikke kreve dette i utredningsprogrammet.

Friluftsliv og ferdsl

Flekkefjord kommune ber om at det legges spesiell vekt på visuell dominans for omkringliggende turområder i konsekvensutredningen.

NVE mener dette er ivarettatt i utredningsprogrammet og viser til utredningskrav under tema "Friluftsliv og ferdsl" hvor det skal redegjøres for friluftsområder som berøres av tiltaket og det skal vurderes hvordan tiltaket vil påvirke friluftslivet i planområdet og tilgrensende områder. Videre skal vindkraftverket visualiseres fra viktige reiselivsattraksjoner og friluftslivsområder som blir berørt av tiltaket.

Direktorat for naturforvaltning anbefaler at DNs håndbok 25-2004 *Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder* benyttes for verdifastsettelse av friluftslivsområder. Friluftslivsutredningen bør også omfatte alternative områder brukerne (av berørte områder) har for tilsvarende friluftslivsaktiviteter. Forum for natur og friluftsliv (FNF) i Agder mener planområdet vil gå tapt som friluftsområde. Videre mener FNF- Agder det er lite sannsynlig at området vil bli mer benyttet i friluftssøyemed som en følge av at atkomstveien letter tilgjengeligheten til området, og fordi vindkraftverket kan bli en attraksjon i seg selv, slik meldingen beskriver.

NVE legger til grunn at tiltakshaver ved å gjennomføre utredningskravene under tema "Friluftsliv og ferdsl" i tilstrekkelig grad vil beskrive og vurdere tiltakenes virkninger for friluftsliv og ferdsl, herunder jakt og tilgjengelighet. Informasjon om dagens bruk av området og om alternative friluftsområder skal innhentes fra lokale myndigheter og aktuelle interesseorganisasjoner. DNs håndbøker nr. 18 *"Friluftsliv i konsekvensutredninger etter plan- og bygningsloven"* (2001) og nr. 25 *"Kartlegging og verdsetting av friluftslivsområder"* (2004) kan benyttes i utredningen.

5.2.2 Naturmangfold

Direktorat for naturforvaltning mener naturtyper bør kartlegges i den utstrekning de kan bli direkte eller indirekte berørt av tiltaket. Videre bør kartleggingen også omfatte fugl som bare bruker området eksempelvis til næringssøk, som rasteplass på trekk, eller som trekk-korridor. Fra tidligere prosjekter i samme region er det blant annet kjent et rovfugltrekk i regionen.

Flekkefjord kommune ber om at det legges spesiell vekt på biologisk mangfold i konsekvensutredningen.

NVE legger til grunn at tiltakshaver ved å gjennomføre utredningskravene under temaet ”Naturmangfold”, i tilstrekkelig grad vil beskrive og vurdere tiltakets virkninger for naturtyper, vegetasjon fugl, annen fauna og inngrepsfrie områder.

Forum for natur og friluftsliv i Agder påpeker at et inngrepsfritt naturområde ved Stemmeheia vil forsvinne hvis vindkraftverket bygges ut og at dette strider mot politiske målsetninger om å bevare gjenværende inngrepsfri natur. Direktorat for naturforvaltning påpeker at bruk av INON og eventuelle endringer, skal kartfestes. Konfliktnivået ut fra omfanget av gjenværende inngrepsfrie områder i regionen, må vurderes.

NVE stiller i utredningsprogrammet krav om at tiltakets eventuelle innvirkning på inngrepsfrie naturområder beskrives, og at eventuell reduksjon av inngrepsfrie naturområder skal tall- og kartfestes.

5.2.3 Forurensning (støy, skyggekast og annen forurensning)

Flekkefjord kommune ber om at det legges spesiell vekt på støy og skyggevirksomhet i konsekvensutredningen.

Etter NVEs vurdering er støy et viktig utredningstrekk og det vil settes krav om utredninger av støy. NVE viser til at det i utredningsprogrammet er stilt krav om vurdering av hvordan støy fra vindturbinene kan påvirke bomiljø og friluftsliv. Det skal utarbeides støysonekart for vindkraftverket som viser utbredelse av støy med medvind fra alle retninger. Bebyggelse med beregnet støynivå over $L_{den}=40\text{dB}$ skal angis på kartet. Det skal gjøres en kort vurdering av hvordan fremherskende vindretning vil påvirke støyutbredelsen. Hva skyggekast angår er dette ivarettatt i utredningsprogrammet under tema ”Skyggekast og refleksblink”, kulepunkt 1 og 2.

”Det skal vurderes hvorvidt skyggekast og refleksblink fra vindturbinene vil kunne få virkninger for bebyggelse og friluftsliv.” ”Det skal utarbeides et kart som viser faktisk skyggekastbelastning for berørte helårs- og fritidsboliger. Tidspunkt og varighet skal oppgis.”

5.2.4 Nærings- og samfunnsinteresser

Luftfart og kommunikasjonssystemer

Luftfartstilsynet krever at tiltakets virkninger for sivil luftfart må utredes, herunder eventuelle virkninger for radar-, navigasjons- og kommunikasjonsanlegg for luftfarten samt nærliggende flyplasser. Utredningen bør gjøres i samarbeid med Avinor AS. Luftfartstilsynet påpeker at vindturbiner med en tårnhøyde på mellom 70 til 100 meter og en rotordiameter på 70 til 100 meter, vil utgjøre luftfartshinder og skal meldes inn til nasjonalt register for luftfartshinder (Statens kartverk), jf. BSL E 2-1, §§ 3 og 4 (1), og skal merkes jfr. Bestemmelser for luftfarten BSL E 2-2. De vil i den sammenheng informere om at det i løpet av 2010 vil bli utstedt nye forskrift for merking av luftfartshinder (BSL E 2-2). Disse bestemmelsene finnes på tilsynets internett sider; <http://www.luftfartstilsynet.no/regelverk/bsl/e/>

Avinor krever at utreder henvender seg til Avinor Flysikringsdivisjonen for å få utredet anleggets konsekvenser på radio-, kommunikasjon- og navigasjonsanlegg, samt eventuelle innvirkninger på innflygingsprosedyrer. NVE henviser til tema ”Luftfart og kommunikasjonssystemer” i utredningsprogrammet hvor Luftfartstilsynets og Avinors krav synes å være ivarettatt.

6 Annet

6.1.1 *Sumvirkninger*

Forum for natur og friluftsliv i Agder mener det må utarbeides en overordnet plan for vindkraft for hele fylket før det gis flere konsesjoner til enkeltanlegg. Det er i den sammenheng viktig å se på det totale utbyggingspresset i området, blant annet vannkraftutbygging, kraftlinjer osv.

Fylkesdelplaner for vindkraft der dette foreligger, er et viktig arbeidsgrunnlag i NVEs konsesjonsbehandling. NVE kan derimot ikke avvente og behandle søknader når det ikke finnes en slik plan i Vest-Agder fylke, og det er heller ikke gitt noen signaler om at en slik plan er under behandling. Når konsekvensutredning og søknad for prosjektet eventuelt foreligger, vil NVE vurdere om utredning av sumvirkninger er beslutningsrelevant og eventuelt fremme dette som tilleggsutredninger. NVE viser for øvrig til kulepunkt en, to, tre og fire under temaet "Forholdet til andre planer" i utredningsprogrammet hvor forholdet til kommunale eller fylkeskommunale planer skal beskrives, og tiltakets mulige virkninger for vernede områder etter naturmangfoldloven, kulturminneloven og/eller plan- og bygningsloven, og vassdrag vernet etter Verneplan for vassdrag, kortfattet skal beskrives. Det skal videre redegjøres for andre planer om vindkraftverk som er lokalisert mindre enn 20 km fra tiltaket og det skal gis en oversikt over eventuelle offentlige og private tiltak som vil være nødvendige for gjennomføringen av tiltaket.